

hunc diaconum, si ipse est qui jam a principio episcopatus Augustini vacillabat, non nisi decennio post cecidisse. Porro quædam a concionatore proferuntur tanquam ex Augustiniana ad Macrobius epistola, quæ non in ipsa, sed in epistola 23 ad Maximinum expresse habentur.

Silentio mittimus alia quæ dubium sermonem hunc reddunt, veluti cum in eo concionator eundem illum quem num. 4 dissolutum hominem ac profligatum prædicat, militem Domini et vas honoris dicit num. 3. Cum rem ipsa Baptismi iteratione magis lugendam iudicat, quod ille Ecclesiæ desertor etiam diaconus a Donatistis factus fuisset : cum eosdem hæreticos rebaptizatores exemplo Baptismi Primiani urget : ac præterea Maximum et Theodorum, qui ab Augustino in epistola 108 *fili et honorabiles viri* appellantur, absque ulla honoris testificatione nominat. Usurpat num. 4 verbum *Omen*, quod in libro 1 *Retractationum*, cap. 1, improbat ab Augustino. Tandem hic num. 4 de Primiani facto perinde iste loquitur, ac si res omnibus perspecta esset, de qua tamen in eo sermone nullum adhuc verbum ad populum fecerat.

SERMO

AUGUSTINO TRIBUTUS

DE RUSTICIANO SUBDIACONO

A DONATISTIS REBAPTIZATO ET IN DIACONUM ORDINATO.

1. Adhuc mœrens et dolens, fratres, sisto me Sanctitati vestræ : nec enim præteriti casus (dicam mei, dicam vestri?) dolorem potui digerere. Ter conatus sum verbum, unde debitor sum, vobis ministrare ; toties et meæ et vestræ lacrymæ conantis vocem suppresserunt : nec potui melius curas quibus premebar, quam ubertate lacrymarum explicare. Quid ergo fiet ? Nunquamne meo, nunquam vestro luctui limes statuatur ? Quoties me videbitis intransentem, non cessabitis pectora tundere, et gemitus dare ? Quoties vos congregatos videro, in lacrymas ibo et suspiria ? *Tempus lugendi* (*Eccle. III, 4*), et mihi et vobis circumscripserunt eloquia divina. Nec dolui, cum vos lacrymantes vidi (et ad Lazari recordationem flevit Dominus Jesus Christus ; et qui eum flentem videbant Judæi dixerunt, *Ecce quomodo diligebat eum!* [*Joan. XI, 35, 36*]) ; imo potius, si quid in lacrymis jucundum, si quid gratum esse potest, illud e vestris collegi : dicebam enim intra me, Ecce quomodo diligebant eum ; qui patrem tanto affectu prosequabantur, eundem dabunt et filio, qui eorum pater factus est ; hæredem oneris facient hæredem amoris ; qui succedit honori, succedet et charitati. Bonum ingredienti omen est (a), antiquæ in pastorem dilectionis in ovibus signa videre. Fiet amoris translatio in eum cui facta est curarum collatio : nec mutato pastore cessabunt eum diligere, qui debet oves pascere, cujus vocem audient, et qui ¹ Deo teste, conscientia teste, paratus est cum adiutorio Domini pro ovicularum minima animam suam impendere et superimpendere.

2. Si quæ ratio dolendi, si flendi ; tota mea est, non vestra, non ejus, cujus tangimur desiderio. Solutus est ille, vinctus ego ; stadium emensus, curro. In patria est, unde peregrinor : curas quas deposuit, in sinu meo reposuit. Clavum bene tenuit, de me quid fiet nescio : appulit, fluctuo. E littore videt iratum

pelagus, furentes procellas : exclamo in mediis fluctibus, *Salva nos, perimus* (*Matth. VIII, 25*) ! Et vere perimus, et vere periculum urget, et vere caput meum impellit, non meum tantum periculum, sed et vestrum ; nam sine vobis salvus esse non possum. Vestrarum animarum jactura, mea est. Quidquid Domino meo de vobis perit, periculo meo perit : rationem sum redditurus, *pellem pro pelle* (*Job II, 4*). Misericordem Dominum habeo, sed rigidum computatorem : oviculas suas quotidie numerat, has in manibus descriptas habet, exigit numerum, quem si non reddidero, ingens capiti meo periculum creatur. Videte, fratres, si sarcinam meam considerans a lacrymis possum temperare, si de gravi onere meo non mihi dolendum est. Pondus meum alleviate ; faciet charitas vestra quod immane est mitius : et adjuvante Domino, et pastor et oviculæ pascua invenient, et postquam in meridie cubaverint, *accumbent cum Abraham, Isaac et Jacob* (*Matth. VIII, 11*), ubi non erit sol, neque ullus æstus (*Apoc. VII, 16*), sed in umbra Domini pax et refrigerium, quando luctus noster vertetur in cytharam, et voces flentium in cantus exsultantium.

3. Cæterum, dilectissimi, dum de pastore erepto lugemus, nascitur de perduto fratre dolendi occasio. Præcisum est a nobis membrum, pars nostri facta est pars Donati, transiit miles Domini ad castra Philistinorum, et de vase honoris factum est vas dedecoris. Intelligitis quid dico. Miser ille Rusticianus Mutigensis diaconus Sacramentum quod Ecclesiæ debebat, abjecit, et ordinem suum infideli participatione polluit. Quid non feci, quos non adhibui conatus, ut in præcipitium ruentem in plano collocarem, et eximerem periculo, qui periculum amabat in quo periit ? Is prima et urgens fuit cura mea, qui nunc est dolor meus. Nolebam mihi subtrahi in ipso oneris mei exordio, quem a satis longo tempore videbam tanquam fulgur de cælo cadentem (*Luc. X, 18*). Et licet ipse, exigentibus peccatis suis, a Domino deseri meruerit

¹ Forte, et ejus vocem audient quæ.

(a) 1 *Retract.*, cap. 1, n. 3.

doleo tamen quod de eo ad Dominum meum dicere non possum, *Ecce me cum pueris quos dedisti mihi (Isai. viii, 18).*

4. Vobis omnibus notum scio, et tam bene scio, quia scio vestrorum multis moras quas hic trahebat, displicuisse. Quoties venerandus noster Valerius, me presente, cum visceribus paternis dixit ad eum, Quid hic agis? Cur stationem tuam deseris? Cur presbytero tuo non collaboras? Cur Hipponem Mutigenæ præfers, cui alligatus es? Et cum responderet se ad solitudinem minime idoneum clericatum; non monachatum iniisse, se nullos Mutigenæ habere cum quibus versaretur; respondebat sanctus senex, *Alligatus es uxori, noli quærere solutionem (I Cor. vii, 27)*: tuâ est Ecclesia Mutigensis, non nostra; ad eam nomen, non ad Hipponem dedisti: nonne sæculo renuntiasti? nonne amicis, nonne sanguini? Audiebat dicentem, sed male audiebat, qui dicenti non obsequabatur. Quid factum est? Cum satis festivus haberetur, indolisque ad scurrilitatem proclivioris, inter nugas sæculi, inter convivia, et computationes diurnas, sæpe etiam nocturnas, tandem defecit: exstinctus est spiritus timoris Domini: de luto in lutum provolvitur: alternis vicibus et alios invitans et ab aliis invitatus, et conviva et convivans, cum æri quod contraxerat solvendo non esset, et a creditoribus urgeretur, et se quotidianis implicaret erroribus, et plurimis scandalum crearet, tandem a presbytero suo excommunicatus, ad Donalistas transfugit, et ab eorum episcopo non tantum exceptus, quod contra jus Ecclesiarum est; non tantum rebaptizatus est, quod impium est: sed etiam diaconus, quod maxime lugendum, factus est.

5. Hæc ego cum primum accepi, aberat venerandus senex noster Valerius: sed commota viscera dilationem minime passa sunt. Ingemui, dolui, pro eo in conspectu Domini mei effudi animam meam. Et quia mihi a multis relatum fuerat, Macrobius episcopum donatistam, ad quem confugerat, virum esse pacificum, non longe a regno Dei et a concordia fratrum, qui si aliquos rebaptizaret, id invitatus faceret: hunc litteris convenire statui, et quam obnixis precibus ad eum per amicos agere, ut in subdiacono nostro Baptismum Christi non exsufflaret, nec iterum baptizaret, quem in nomine Dei et baptizatum et signatum fuisse non nesciret. Ægre litteras nostras admisit: sed tandem Maximi et Theodori; quibus illud negotii injunxeramus, precibus adactus est, ut cas recitari sineret, et ipse etiam legeret: quibus nihil aliud respondit, quam, *Non possum nisi ad me venientes suscipere, et eisdem fidem quam postulaverint dare (a)*. Cumque de Primiani facto instarent, dixit non esse filii in patrem inquirere. Et quia per litteras quas ad Macrobius dedi, rogabam ut responderet quæ coram populo nostro legerentur; si vero recusaret, me nostras recitaturum, cum primum abessent milites (b); hodie, fratres, fidem meam libero, nullus adest qui possit

turbas eiere, novi vos omnes ad concordiam et ad alienos amplectendos promptiores esse quam ut excitem; litteras ad Macrobius profero; ut actorum nihil conscientiam vestram lateat; sed apud Deum et homines innotescat, quam sincero corde, quam pacifico affectu, inspirante Domino rem tractaverim. Quod si postea perit frater noster, in sua, non in nostra conscientia peribit. Veniet Dominus, qui hos et me iudicabit: veniet certe, frumentum asserturus, paleam dispersurus. Aquas nostras, quas tantopere formidant, ipse examinabit et coram omnibus manifestissime iudicabit, an quas pollutas duxerint, ipse quoque habeat. *Certe videbunt in quem pupugerunt (Joan. xix, 37)*. Quid enim est aliud christianum rebaptizare, quam Dominum iterum pungere? Signum Regis accepit, crucem admisit, in morte Christi tinctus est: quid aliud facis; qui talem bis baptizas, qui Regis signum exsufflas; qui crucem expugnis, quam mortem Domini inanem et vacuam reddere, et universam salutis nostræ dispensationem ostentui habere?

6. Aqua nostra non est aliena, virgo est et sancta; in fontem nostrum descendit Spiritus, quos irrorat sancti sunt: videant qua temeritate pollutos astruant, quos talibus undis aspersiones noverint. O sacrilegam novitatem! o vocem impiam! Sanctificavit Deus aquas in initio mundi per Spiritus incubationem, ex eis tot et tanta prodierunt miracula, quæ de aquarum nostrarum sanctitate nos erudirent, et de veritate quorum umbræ erant, instruerent, et de regeneratione quam in aquis haurimus certos facerent; et eas alienas vocant, et ab his abstinent, et mendaces dicunt, et omnem eis fidem abrogant! Erit itaque verax aqua Primiani, quem tam immani anathemate percussistis, quem tantorum scelerum in vestro conventu reum iudicastis; nec tamen quos baptizavit, iterum tinxistis: et Ecclesie catholice, columbæ nostræ, sponsæ immaculatæ; infideles; impuræ, mendaces aquæ apud eos erunt? Dicent forsitan: Mendaces erant qui Primianum innocentem damnarunt, et ideo ejus aquæ mendaces non fuerunt. Sed quid dicent de Feliciano et Prætextato; qui Primianum damnarunt, et ab illo tam grandi schismate discesserunt? An quos baptizaverunt, nova et recenti tinctione Ecclesie suæ pepererunt? Nequaquam. Feliciani et Prætextati aquæ fideles qui postmodum ebierunt, et adversus Ecclesiam catholicam insani fœderis communiõne conspiraverunt; aquæ vero nostræ infideles et profanæ? O insana et perversa cogitatio!

7. Addunt etiam, *Qui baptizatur a mortuo; quid est lavacrum ejus (Eccli. xxxiv, 30)*? Erratis, miseri, non intelligentes Scripturas. Non dicimus, Baptismum quo tingunt illi, quos velut mortuos a vivorum communiõne separamus, nihil esse; sed nihil prodesse, quamdiu inter mortuos vivitur: Tolle quod obest, jam prodest. Quod extra accepisti, proficiet cum intus fueris. Emenda baptizatum, sufficit: latens in semine virtus, incrementa sumet: Spiritum Dei ex alto induet; et qui in Christo per Baptismum sepultus fuerat, licet foris, postquam in Ecclesie sinum admis-

(a) Vide epistolam 107 inter Augustinianas.

(b) Confer Augustini epistolam 25, n. 6, 7.

sus fuerit, et mortuos reliquerit sepelire mortuos suos, sentiet aquam fidelem, nec hæreticorum contagii pollutam: et paternam vocem ad cor audiet, *Ecce filius meus, mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est* (Luc. xv, 24, 32): filius meus, quem obstetricantibus undis genueram, mortuus erat, quia de spiritu meo non vivebat; et revixit, quia abjecto mortuorum consortio, ad locum vitæ rediit: perierat,

quia eodem cum impiis naufragio abreptus fuerat; inventus est, quia per salutarem tabulam; hoc est poenitentiam, tandem portui, hoc est, Ecclesie redditus. Ut hoc de illis eveniat, fratres, quam obnixè possumus, a Domino petamus: ut quemadmodum unus est Baptismus, una aqua, una fides; sic etiam una charitatis professio, nec inter nos alia amplius audiatur, quam meliorum charismatum æmulatio.

INDEX

OPUSCULORUM S. AUGUSTINI CONTRA DONATISTAS

QUÆ IN SUPERIORIBUS TOMIS CONTINENTUR.

IN SECUNDO TOMO.

EPISTOLÆ.

- XXIII, ad Maximinum episcopum donatistam, qui diaconum catholicum rebaptizasse dicebatur.
 XXXIII, ad Proculeianum donatistam episcopum Hippo-
 nensem, invitans ad mutuam collationem.
 XXXIV, ad Eusebium, de juvene qui ad Donatistas transie-
 rat, et ab ipsis rebaptizatus fuerat.
 XXXV, ad eundem, ut clericorum Donatistarum licentiam
 coercendam curet per Proculeianum episcopum.
 XLIII, ad Glorium, Eleusium, etc., quanta impudentia Do-
 natistæ persistent in schismate tot iudiciis convicti.
 XLIV, ad eosdem, quæ coepta sint agi in collatione cum
 Fortunio episcopo.
 XLIX, ad Honoratum episcopum donatistam, de Ecclesia
 toto orbe diffusa.
 LI, ad Crispinum donatistam episcopum Calamensem, ur-
 gens eum ex causa Maximianistarum.
 LII, ad Severinum consanguineum suum, a Donatista-
 rum schismate revocans ad Ecclesiam catholicam.
 LIII, ad Generosum, confutans epistolam eidem scriptam
 a presbytero quodam donatista, et objiciens vetera
 gesta Donatistis contraria, necnon Maximianistarum cau-
 sam.
 LVI, ad Celerem, breviter dehortans a Donatistarum er-
 rore.
 LVII, ad eundem.
 LVIII, ad Pammachium, gratulans quod suos apud Numidiam
 colonos donatistas a schismate adduxerit ad Ecclesiam.
 LXI, ad Theodorum, clericos ex parte Donati venientes
 ad Ecclesiam, in suis honoribus esse recipiendos.
 LXVI, Crispino Calamensi objurgatoria, quod Mappalienses
 metu subactos rebaptizavit.
 LXX, ad Naucellionem, de causa Feliciani, a Donatistis pri-
 mum solemniter damnati, posteaque in honore suo re-
 cepti.
 LXXVI, ad Donatistas, ut ad Catholicam redeant.
 LXXXI, ad Cæcilianum, ut edicto suo Donatistas Hippo-
 nensis regionis coerceat.
 LXXXVII, ad Emeritum donatistam, probans nulla justa
 causa factum schisma, et petens ut ad argumenta re-
 spondeat.
 LXXXVIII, ad Januarium seu Januarianum, Clericorum Hip-
 ponensium nomine scripta, exsulantium de sævitia
 Circumcellionum post imperatorum leges in Donatistas.
 LXXXIX, ad Festum, docens recte legibus reprimi Dona-
 tistas, et contra rebaptizatores disputans.
 XCIII, Vincentio Rogatistæ, refellens ipsius epistolam, et
 significans visum sibi fuisse aliquando non vi cum hære-
 ticiis, sed verbo Dei et ratione agendum; verum senten-
 tiis aliorum exemplisque superatum mulasse sententiam,
 et iam arbitrari leges principum recte implorari contra
 hostes fidei. Alia etiam perimulta subjiciens contra pervi-
 caciã et anabaptismum Donatistarum.
 XCVII, ad Olympium, ut tueatur leges de confringendis ido-
 lis et hæreticis corrigendis.
 C, ad Donatum proconsulem, ut Donatistas coerceat, non
 occidat.
 CV, ad Donatistas, ut ad unitatem veniant, ostendens leges
 justè necessarioque in eos latas fuisse ab Imperatoribus;
 Baptismi sanctitatem non ex merito ministri hominis pen-
 dere; Ecclesiam catholicam in Scripturis agnosci; deni-
 que reprobos in ea malos tolerari oportere.

- CVI, ad Macrobium, ne subdiaconum catholicum rebapti-
 zet.
 CVII, Theodori et Maximi Augustino renuntiantium quid
 Macrobius ipsis coram responderit ad ejus litteras.
 CVIII, ad Macrobium, de non iterando Baptismo, coarguens
 Donatistarum hac in re contumaciam, quippe qui Maxi-
 mianensium Baptisma ratum habuerint; evincens sub-
 inde nullam eos schismatis edendi justam causam ha-
 buisse.
 CXI, ad Victorianum presbyterum, ubi de Circumcellionum
 atrocitate et crudelitate.
 CXII, ad Donatum exproconsulem, ut suos ad Ecclesie ca-
 tholicæ communionem alliciat.
 CXXVIII, ad Marcellinum scripta nomine Catholicorum Epi-
 scoporum ipsius edicto Collationis apud Carthaginem
 habendæ conditiones præscribenti respondentium.
 CXXIX, ad eundem, Catholicorum Episcoporum responden-
 tium Notoriæ Donatistarum.
 CXXXIII, ad eundem, ut Donatistas in quæstione confessos
 atrociam facinora, puniat citra supplicium capitis, uti con-
 gruit Ecclesie mansuetudini.
 CXXXIV, ad Apringium proconsulem, rogans similiter, mo-
 nensque, ut Circumcelliones atrociam confessos mitius pu-
 niat.
 CXXXIX, ad Marcellinum, ut Gesta quæ contra Donatistas
 collecta sunt, publicentur; utique convicti rei castigentur
 mitius et citra mortis poenam.
 CXL, ad laicos Donatistas, docens quomodo illorum epi-
 scopi in Carthaginensi Collatione convicti sint.
 CXLII, Saturnino et Eufrafi presbyteris, aliisque clericis,
 gratulans de ipsorum reditu ad Ecclesiam.
 CXLIV, Cirtensibus ad Ecclesie catholicæ societatem con-
 versis gratulans.
 CLXXXIII, Donato Mutugennensi presbytero donatistæ, qui
 jussus apprehendi et adduci ad Ecclesiam, conatus sit
 sibi vim inferre, suadet ut resipiscat.
 CLXXXV, ad Bonifacium comitem, de correctione Donatista-
 rum.
 CCIV, ad Dulcettium tribunum et notarium, ac imperialium
 jussionum contra Donatistas exsecutorem, ostendens
 schismaticorum vesaniam, qui ne legibus corrigerentur,
 sibi necem ultro consciscabant.

IN TERTIO TOMO.

- Tractatus IV, in Evangelium Joannis.
 Tractatus V, in quo multa contra Donatistarum anaba-
 ptismum.
 Tractatus VI, ubi ex professo docetur impari non esse
 Baptismi sanctitatem propter impari meriti ministros.
 Tractatus IX.
 Tractatus X.
 Tractatus XI: in eo diluitur Donatistarum querelâ, quæ
 persecutionem a catholicis principibus patiantur. Gra-
 viorem a rebaptizatoribus Catholicos persecutionem pâl-
 pseudomartyres Marculus et Donatus notantur.
 Tractatus XII.
 Tractatus XIII: ostendit sponsam Christi, sanguine eji-
 emptam, esse Ecclesiam toto orbe diffusam. Persringit
 Pontii et Donati falsa miracula.
 Tractatus I, II, III et IV, in Epistolam Joannis.

IN QUARTO TOMO.

- Enarratio in Psalmum X.